

Asuminen ja arki maaseudulla

Maaseutututkijatapaaminen Kaarinassa 18.–19.8.2011

mua.fi

Abstraktit

Eila Alho (toim.)

Asuminen ja arki maaseudulla

Maaseutututkijatapaaminen
Kaarinassa 18.–19.8.2011

Abstraktit

© Maaseudun uusi aika ry

ulkoasu ja taitto Eila Alho
piirrokset Sami Tantarimäki

ISBN 978-952-67608-0-3 (pdf)

Sisältö

KAARINA-INFO	6
OHJELMA	9
TYÖRYHMÄT	
Työryhmä 1: Paikallista ruokaa läheltä	11
Työryhmä 2: Energiakylästä omavaraisuuteen	15
Työryhmä 3: Maaseudun muuttuvat lähipalvelut	19
Työryhmä 4: Lähidemokratia ja osallistuminen – toimivia ratkaisuja vai sanahelinää	23
Työryhmä 5: LEADER-toiminnan haasteet	29
Työryhmä 6: Mikä on kunnan paikka maaseutupolitiikassa?	32

Asuminen ja arki maaseudulla

Maaseutututkijatapaaminen Kaarinassa 18.–19.8.2011

Järjestyksessään jo 20. valtakunnallinen Maaseutututkijatapaaminen järjestetään elokuussa Kaarinassa Varsinais-Suomessa. Tapaamispaikkana on Ammattiopisto Livian maaseutuopisto eli entinen Varsinais-Suomen maaseutuoppilaitos. Vuoden 2011 tapaamisen teemana on *Asuminen ja arki maaseudulla*.

Mitä on maaseudun arki? Onko maaseudulla asuminen houkutteleva vaihtoehto? Miten palveluiden keskittyminen vaikuttaa tulevaisuudessa ihmisten halukkuuteen asua maaseudulla? Muuttuuko maaseutu yhä enemmän vapaa-ajan asumisen paikaksi? Mitä tarkoittaa kestävä ja ilmastovastuullinen maaseutu? Millaista ruokaa maaseudulla tulevaisuudessa tuotetaan, ja kenelle?

Tämä päivä ja tulevaisuus maaseudulla ovat isojen kysymysten edessä. Näitä kysymyksiä ratkotaan maaseutututkijatapaamisen kutsuesitelmässä, työryhmissä ja paneelikeskustelussa.

Tapaamiseen ovat tervetulleita kaikki maaseutuasiantuntijat tutkijoista virkamiehiin ja kehittäjistä maalla asujiin. Kutsuesitelmän pitää kuluttajakäyttäjien muutosta ja kaupan sijoittumista tutkinut talousmaantieteen professori, KTT Heli Marjanen Turun kauppakorkeakoulusta. Ajankoh- taista maaseutututkimusta ja kehittämisen uusimpia tuulia käsitellään kuudessa työryhmässä. Niissä

perehdytään ruokaan, energiaan, lähipalveluihin, lähidemokratiaan, Leader-toimintaan ja maaseutupolitiikkaan.

Illalla tutustumme tähtitaivaan ihmeellisyyksiin Turun yliopiston Tuorlan planetaariossa kahdessa vaihtoehtoisessa näytöksessä. Tämän jälkeen siirrymme yhteiselle illalliselle ja nautimme Kaarinan kaupungin edustajien seurassa laadukasta varsinaissuomalaista lähiruokaa. Tilaisuudessa julkistetaan myös vuoden 2011 MUA-gradukilpailun voittaja. Ilta jatkuu hyvien löylyjen ja makkaranpaiston merkeissä Tuorlan rantasaunalla aivan meren tuntumassa. Hyvässä seurassa, totta kai.

Perjantaina jatkamme työryhmätyöskentelyä ja työryhmien koordinaattorit kertovat yhteisessä tilaisuudessa työryhmiensä annista erityisesti tapaamisen teeman näkökulmasta. Perjantaina tutkija, FT Ilkka Luodon vetämässä paneelissa keskustellaan laaja-alaisesti nykymaaseudun arjesta ja juhlasta kulttuurin näkökulmasta. Tapaaminen päättyy lounaaseen ja kahviin. Ennen kotiinlähtöä voimme vielä hankkia lähiruoka-, käsityö- ja kukkatuliaisat Tuorlan Puodista ja Floristiikkatalon myymälästä.

LISÄTIETOJA:

Tapaamispaikka

Kaarinan kaupunki

Kaarina on luovuudestaan tunnettu 31 000 asukkaan kaupunki Varsinais-Suomessa, aivan Turun kupeessa. Piikkiön entinen kunta, jonka alueella tapaamispaikka sijaitsee, liitettiin Kaarinaan vuonna 2009.

www.kaarina.fi

Ammattiopisto Livia / Maaseutuopisto

Tapaaminen järjestetään kokonaisuudessaan maaseutuopistolla ja sen välittömässä läheisyydessä Kaarinan Tuorlassa. Opisto on toimiva maatila, jonka vaiheet tunnetaan 1500-luvulta saakka. Alueella sijaitsee myös Turun yliopiston observatorio, planeetaario ja sääasema sekä Tuorlan Majatalo puoteineen ja ravintoloinen. Matkaa opistoalueelta planetaarioon on noin 500 m ja rantasaunalle noin 800 m.

www.v-smol.fi

www.tuorlanmajatalo.fi

http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/index.php?tila_id=9

<http://www.v-smol.fi/kartat/tuorlankarttaiso2.jpg>

<http://www.astro.utu.fi/planetaario/>

Ilmoittautuminen

Tapaamiseen ilmoittaudutaan Maaseudun uusi aika -yhdistyksen internetsivuilla <http://www.mua.fi> olevalla lomakkeella. Ilmoittautuminen alkaa 1.5.2011.

Majoitus

TUORLAN MAJATALON majoitustiloihin aivan tapaamispaikan yhteyteen mahtuu noin 50 osallistujaa. Varaa majoituksesi puhelimitse numerosta (02) 472 6625 tai sähköpostilla osoitteesta myynti(at)tuorlanmajatalo.fi. Kahden hengen huoneen hinta on 60 euroa ja yhden hengen huoneen hinta 45 euroa. Majoitus sisältää aamiaisen ja liinavaatteet.

<http://www.tuorlanmajatalo.fi/majoitus>

HOTELLI KIVITASKUSTA on varattu tutkijatapaamisen osallistujille 15 kahden hengen huonetta eli majoitus 30 osallistujalle. Hotelli sijaitsee Kaarinnan keskustassa noin neljän kilometrin etäisyydellä tapaamispaikasta. Varaa majoituksesi puhelimitse numerosta (02) 242 4920 tai yrityksen internetsivujen kautta. Kahden hengen huoneen hinta on 79 euroa ja yhden hengen huoneen hinta 64 euroa.

<http://www.avainhotellit.fi/kivitasku.htm>

Muita majoitusvaihtoehtoja

Tapaamisen osallistujille etukäteen varattujen majoituspaikkojen lisäksi voit yöpyä esimerkiksi Turussa, josta löydät paljon erilaisia ja eritasoisia majoitusvaihtoehtoja. Tarkemmat kuvaukset ja hintatiedot osoitteesta <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=8120&culture=fi-FI&contentlan=1>

Kaarinassa voit yöpyä myös maaseudulla, katso vaihtoehdot osoitteesta http://www.kaarina.fi/matkailu/majoitus/kartanot_maatilat/fi_FI/kartanot_maatilat/

Kaarinaan ja kotiin

Tuorla sijaitsee vanhan ykköstien eli nykyisen 110-tien varrella 12 kilometriä Turun keskustasta Helsingin suuntaan. Matkaa sekä Kaarinnan keskustaan että Piikkiön kirkonkylään on noin viisi kilometriä. Opiston osoite on Tuorlantie 1, 21500 Piikkiö.

Tapaamispaikan löydät parhaiten Turun Seudun Karttapalvelun kautta. Kirjoita hakusanaksi Tuorla.

<http://opaskartta.turku.fi>

Ajo-ohje omalla autolla Helsingin suunnasta tuleville (idästä):

Helsinki–Turku -moottoritietä (valtatie 1) Raadelman risteykseen (liittymä nro 7), josta moottoritien yli Piikkiön–Raadelman suuntaan. Runsaan kilometrin ajon jälkeen käänny oikealle Turun–Kaarinnan suuntaan (tie 110). Kilometrin jälkeen käänny keltaisten rakennusten kohdalta vasemmalle (kyltit Tuorla, Tuorlan alue), jolloin olet perillä.

Ajo-ohje omalla autolla Porin, Tampereen tai Hämeenlinnan suunnasta tuleville (pohjoisesta):

Useita eri reittivaihtoehtoja. Esimerkiksi Turun ohikulkutietä (tie 40) Helsinki–Turku -moottoritien (valtatie 1) risteykseen saakka. Käänny oikealle Turun suuntaan. Runsaan kahden kilometrin ajon jälkeen saavut Raadelman risteykseen (liittymä nro 7), josta eteenpäin kuten Helsingistä tultaessa.

Julkinen liikenne:

Lähin rautatieasema ja lentoasema sijaitsevat Turussa. Pitkämatalaisten on hyvä saapua tapaamiseen jo keskiviikkoiltana. Torstai-aamuna Turkuun pääsee junalla tai linja-autolla kuitenkin vielä Helsingistä, Lahdesta, Hämeenlinnasta, Tampereelta ja Porista. Turusta voit tulla Tuorlaan joko lähiliikenteen bussilla ja kaukoliikenteen vakiovuorolla.

Lähiliikenteen (TLO) busseilla 111 (Turku–Paimio) ja 116 (Turku–Toivonlinna) pääset Turusta Tuorlan pysäkille Tuorlantien risteykseen. Bussit lähtevät Turussa Kauppatorin pohjoislaidalta läheltä Aurakadun ja Yliopistonkadun risteystä (pysäkki T10 ortodoksista kirkkoa vastapäätä).

Vainion Liikenteen Turusta itään suuntautuvilla vakiovuoroilla pääset niin ikään Tuorlan pysäkil- le. Bussit lähtevät Turussa linja-autoasemalta ja niihin voi nousta myös esimerkiksi Tuomiokirkko- puiston pysäkiltä.

Turun rautatieasemalta on matkaa niin kauppa- torille kuin linja-autoasemallekin yksi kilometri. Lentoasemalta Turun keskustaan pääset lähiliiken- teen bussilla numero 1. Turun keskustan kartan voit tulostaa osoitteesta <http://opaskartta.turku.fi>

Tuorlasta pääsee hyvin pois perjantaina. Junat Tampereen suuntaan lähtevät Turusta 1–2 tunnin välein ja Helsingin suuntaan tunnin välein.

Katso Turun ja Tuorlan väliset aikataulut Mat- kahuollon aikatauluhausta osoitteesta <http://www.matkahuolto.fi>. Huomaa, että ensin esiin tulevat vakiovuorot ja klikkaamalla kohtaa ”Turku Kaup- patori–Tuorla” saat esiin lähiliikenteen bussit.

Junien aikataulut löydät osoitteesta <http://www.vr.fi> ja lentoaikataulut osoitteesta <http://www.finnavia.fi>.

Lisätietoja tapaamisesta:

Yleistä infoa tapaamisesta ym.:

- Sami Tantarimäki, puh. 040 7601 017, [sami.tantarimaki\(at\)utu.fi](mailto:sami.tantarimaki(at)utu.fi)
- Tuija Mononen, puh. 050 372 86 27, [tuija.mononen\(at\)uef.fi](mailto:tuija.mononen(at)uef.fi)
- Kari Leinamo, puh. 06 324 8317, [kari.leinamo\(at\)uvasa.fi](mailto:kari.leinamo(at)uvasa.fi)
- Heli Siirilä, puh. 06 324 8311, 044 0244 367, [heli.siirila\(at\)uvasa.fi](mailto:heli.siirila(at)uvasa.fi)

Työryhmistä:

- Ota yhteyttä suoraan kunkin ryhmän koordinaattoreihin.

Maaseudun uusi aika rystä:

- Tuija Mononen, puh. 050 372 86 27, [tuija.mononen\(at\)uef.fi](mailto:tuija.mononen(at)uef.fi)

Torstai 18.8.2011

puheenjohtajana Veli-Matti Pura, Tammelan kunta

- klo 10 alkaen ILMOITTAUTUMINEN koulurakennuksen aulassa
- 11.00 LOUNAS (omakustanteinen)
- 12.30 TUTKIJATAPAAMISEN AVAUS
Puheenjohtaja Tuija Mononen, MUA ry.
- 12.40 YHTEISTYÖKUMPPANEIDEN PUHEENVUOROT
Ilkka Harkkila, Ammattiopisto Livia
Heimo Välimäki, Koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea, Turun yliopisto
- 13.00 KUTSUESITELMÄ
Talousmaantieteen professori Heli Marjanen, Turun yliopisto /
Turun kauppakorkeakoulu.
Kuluttajan arvot ja arki Turun KUMU2011-tutkimuksen valossa
(Lisätietoa: <http://www.tse.fi/FI/yksikot/laitokset/jaaineet/tm/tutkimus/Pages/Kumu2011.aspx>)
- KOMMENTTIPUHEENVUORO
Kyllien liiketoiminta-asiamies Juha Kuisma, Suomen kylätoiminta ry
- 14.30 ILTAPÄIVÄKAHVIT
- 15.00 TYÖRYHMÄTYÖSKENTELY
- 18.00 Työryhmätyöskentely päättyy
- 18.15 PLANETAARIOESITYS
Universumin ihmeet, I näytös
- 18.45 PLANETAARIOESITYS
Universumin ihmeet, II näytös
- 19.30 ILTAJUHLA Tuorlan majatalon ravintolassa
Kaarinan kaupungin tervehdys
kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Matti Ranne
- SANOISTA TEKIOIHIN – noutopöydästä varsinaissuomalaisista lähiruokaa
- 21.30 SAUNA JA JATKOT
Tuorlan rantasaunalla meren tuntumassa ja Tuulenpesässä opiston pihapiirissä

Perjantai 19.8.2011

puheenjohtajana Sami Tantarimäki, Koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea,
Turun yliopisto

- 8.30 TyÖRYHMÄTYÖSKENTELEY jatkuu
- 10.00 TyÖRYHMIEN YHTEENVETO JA YLEISKESKUSTELU
- 11.00 PANEELI: Makkaraa ja maalaishuveja
- Keskustelua maaseudun kulttuurisesta arjesta ja luovasta hulluudesta.
Mukana tutkija Jouni Kaipainen Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksesta,
elokuvatutkimuksen lehtori Veijo Hietala Turun yliopistosta,
kulttuuriyrittäjä Merja Isotalo Forssasta
ja maaseutuasiamies Veli-Matti Pura Tammelasta.
Puheenjohtajana tutkija Ilkka Luoto Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksesta.
- 12.30 LÄHTÖLOUNAS JA KAHVIT

Hyvää kotimatkaa!

TYÖRYHMÄ 1:

Paikallista ruokaa läheltä

Koordinaattorit:

Tuija Mononen, yliopistotutkija, Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos, puh. 050 372 86 27, tuija.mononen(at)uef.fi

Heidi Valtari, suunnittelija, Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea, puh. (02) 333 6416, heidi.valtari(at)utu.fi

Ruoka on läsnä arjessa ja juhlassa. Se on valmisruokaa keskellä kiirettä, se on pitkiä, ystävien kanssa kaikessa rauhasa tehtyjä illallisia. Se on osa ympäristöä, yhteiskuntaa ja kulttuuria. Ruokaan ja sen tuottamiseen liittyvät kysymykset haastavat eri tieteen alojen edustajat ja ruoka-alan toimijat ottamaan kantaa ja pohtimaan tulevaisuuden ruoantuotantoa ja tarjontatapoja.

Työryhmässä pohditaan erityisesti paikallisen ruoan merkityksiä. Miten globaalit ilmiöt, kuten ilmastonmuutos ja ruokaturva, huomioi-

daan merkityksiä muotoiltaessa ja miten ne vaikuttavat suomalaisessa ruokapolitiikassa? Miten ne vaikuttavat ruoantuotanto- ja tarjontatapoihin? Mikä on paikallisen ruoan merkitys maaseudun kehittämistoiminnassa? Millaisia mahdollisuuksia siihen liittyy? Työryhmään toivotaan esitelmiä niin tutkijoilta, kehittäjiltä kuin muilta paikallisesta ruoasta kiinnostuneilta toimijoilta. Esitelmät voivat liittyä hyvin laajasti ruokaan ja sen merkityksiin, mahdollisuuksiin ja uhkiiin.

Ohjelma torstaina 18.8.

15.00	Heidi Valtari ja Tuija Mononen:
Johdatus työryhmän taustaan ja teemaan	16.30	Päivi Töyli:
Aitojamakuja.fi auttaa löytämään paikalliset elintarvikeyritykset
15.15	Tuija Mononen:
Miten edistää luomu- ja lähiruoan käyttöä maaseudulla?	17.00	Sampsa Heinonen: BERAS
Implementation 2010-2013 -hanke
15.45	Katja Hyvönen:
Paikallisten elintarvikejärjestelmien kehittämistyön tarkastelua	17.30	Keskustelua
	Tauko	18.00	Työryhmätyöskentely päättyy

Perjantaina 19.8.

9.00	Keskustelua lähiruoasta ja ruoasta yleensä – kehittämisen linjoja, kuluttajien oikkuja

Tuija Mononen, Itä-Suomen yliopisto

Miten edistää luomu- ja lähiruoan käyttöä maaseudulla?

Myönteisestä suhtautumisesta ja runsaasta kiinnostuksesta huolimatta luomun ja lähellä tuotetun ruoan käyttö on julkisissa keittiöissä edelleen vähäistä, vaikka lisääntymään päin. Julkinen ruokahuolto tarvitsee joka päivä suuren määrän raaka-ainetta. Julkisissa ruokapalveluissa lähiruoan käytön suurimmiksi esteiksi on todettu keittiöiden tarpeita vastaavien tuotteiden huono saatavuus, paikallisten yrittäjien heikko tunnettuus, markkinoinnin ja alueellisen kuljetusjärjestelmän puute sekä pienistä valmistusmääristä johtuva korkea hinta. Luomuraaka-aineen käyttöä rajoittavat suppeat valikoimat ja pienet pakkauskoot. Pohdin esityksessäni niin sa-

nottua eko-rationaalista ruoan tarjonnan mallia. Se on suunniteltu erityisesti maaseutualueille julkisten keittiöiden tarpeisiin, mutta esteitä sen käyttöön myös kaupungeissa tai muissa keittiöissä ei ole. Malli perustuu alhaista jatkojalostusta tekevään yritykseen, jossa yrittäjä kerää raaka-aineen lähiseudun tuottajilta. Valikoimat ovat riittävät ja kuljetusmatkat lyhyet, koska tuotteet käytetään paikallisesti. Parhaimmillaan tällainen toiminta toteuttaisi niin ekologista, taloudellista kuin sosio-kulttuurista kestävyyttä. Alueellisesti ja paikallisesti tapahtuva alhainen jatkojalostus ja esikäsittely voi luoda ja ylläpitää työpaikkoja maaseudulla.

Paikallisten elintarvikejärjestelmien kehittämistyöntarkastelua

Lukuisat eri toimijat ovat viime vuosina aktiivisesti ja tietoisesti edistäneet erilaisia paikallisuuteen perustuvia elintarvikejärjestelmiä ja lähiruoka-ajattelua. Erityisen näkyvästi ja määrätietoisesti tätä työtä on tehty lukuisissa julkisrahoitteisissa hankkeissa, mutta myös esimerkiksi maatalousalan järjestöt sekä eräät kansalaisjärjestöt ovat pitäneet kysymystä esillä. Nämä kaikki toimijat ovat pyrkineet, joskin osin vaihtelevin tavoittein ja keinoin, vaikuttamaan siihen, että ruokaa tuotettaisiin ja kulutettaisiin entistä paikallisemmin. Toisaalta se, millaisia ja miten paikallisia ruoan tuotannon ja kulutuksen malleja tässä työssä pyritään kehittämään, on hyvin vaihtelevaa. Kyse ei ole vain paikallisuuden tilallisesta skaalasta, vaan myös esimerkiksi siitä, miten tiukasti paikallisuuden rajoihin suhtaudutaan ja millaisia ruoan jakeluketjuja pyritään vahvistamaan.

Tarkastelen esityksessäni tätä paikallisuuden kehittämistyön varianssia erityyppisten suomalaisten ja pohjoiskarjalaisten, ruoan tuotannon ja kulutuksen paikallisuutta sekä lähiruoka-ajattelua esiin

tuovien organisaatioiden näkökulmista. Tarkastelussa mukana olevat organisaatiot edustavat julkista sektoria, julkisrahoitteisia hankkeita toteuttavia organisaatioita sekä erilaisia järjestötoimijoita. Alustavien tutkimustulosten perusteella näiden organisaatioiden toiminta paikallisuuden edistämistyössä voidaan jakaa karkeasti ottaen kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä linjassa korostuu vahvaan tilalliseen läheisyyteen perustuvan toiminnan, kuten kaupunki- ja sissiviljelyn, ruokapiirien tai erilaisten suoramyymintuotojen edistäminen. Toisessa ryhmässä pyritään edistämään erityisesti maaseudun pienten elintarvikeyritysten asemaa ja näiden yritysten tuotteiden markkinointia niin lähialueella kuin myös kansallisesti. Kolmannessa linjassa tavoitteena on vahvistaa laajasti ottaen suomalaisen, aivan tavanomaisen maatalouden ja elintarviketeollisuuden asemaa. Keskeisellä sijalla on myös pyrkimys leimata kaikkea suomalaista ruokaa lähiruokaksi ja tuoda sille tätä kautta lisäarvoa.

Aitojamakuja.fi auttaa löytämään paikalliset elintarvikeyritykset

Valtakunnallinen Aitoja makuja -hanke edistää elintarvikealan pienyritysjäyyden näkyvyyttä ja löydettävyyttä, lisää tietoisuutta elintarvikkeiden pientuotannosta sekä ylläpitää nettisivustoa aitojamakuja.fi. Sivuston avulla halutaan lisätä elintarvikealan tunnettuutta ja sitä kautta alan arvostusta. Tärkeimpänä asiana on sivustolla sijaitseva elintarvikeyritysten hakupalvelu, jossa on mukana nyt noin 1400 yritystä.

Viime aikoina paikallisuus on noussut trendiksi ruoasta puhuttaessa. Entistä enemmän halutaan tietää mistä ruoka tulee eli missä raaka-aineet on tuotettu ja tuote on jalostettu sekä miten tuote on päätynyt esim. kaupan hyllylle. Paikallisuuteen liit-

tyy vahvasti elintarviketuotannon läheisyys ja sitä kautta tuttuuden tunne eli tuotteelle saadaan kasvot, kun yrittäjä voidaan tavata vaikka kasvotusten. Tuttuus lisää myös arvostusta; sillä mitä ei tunneta, sitä on vaikeampi arvostaa.

Reilut 2/3 Suomen elintarvikeyrityksistä sijaitsee maaseudulla. On varsin luonnollista, että jalostus toimii lähellä raaka-aineita. Peräti 90 % näistä maaseudulla olevista yrityksistä on mikroyrityksiä eli työllistävät alle 10 henkilöä (lähde: Ruoka-Suomi yritystilastot). Nämä pientuottajat edustavat parhaimmillaan edellä mainittua ruokaketjua, jossa on helposti jäljitettävissä ruoan reitti raaka-aineesta ruokapöytään.

Elintarvikeyritysten hakupalvelusta aitojama-kuja.fi voidaan etsiä helposti yrityksiä maakunnittain, tuoteryhmittäin tai vaikka rajata haku koskemaan vain luomua tuottaviin yrityksiin. Eniten yrityksiä on tuoteryhmissä leipomotuotteet, marjat ja hedelmät, vihannekset sekä liha ja kala. Vaikka kaikki Suomen elintarvikeyritykset eivät sivustolla ole mukana, niin sen pohjalta on helppo lähteä tutustumaan yrityksiin ja alaan sekä etsiä tietoa. Sivusto on ennen kaikkea hyvä ja kattava yritystietopankki, sillä sieltä löytyvät myös ne yritykset, joilla

ei ole omia nettisivuja. Sivuston avulla halutaan mahdollistaa niin asiakkaita (mm. ammattikeittiöt ja kuluttajat) kuin yrittäjiä löytämään yhteistyökumppaneita oman toiminnan tueksi.

Aitoja makuja -hanke (2009-2011) toteuttaa Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaa ja sitä rahoittaa Hämeen ELY-keskus valtakunnallisena hankkeena. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea toimii hankkeen vetäjänä ja maakuntien alueelliset toimijat (17) edistävät asiaa omalla alueellaan.

Sampsa Heinonen, BERAS Implementation

BERAS Implementation 2010-2013 -hanke

Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society (BERAS) Implementation 2010 -2013 on laaja, kansainvälinen EU-hanke, jossa edistetään ravinteiden kierrätystä. Keskeisiä keinoja ovat ravinteita tehokkaasti kierrättävän luomu-maatalan toimintamallin (Ecological Recycling Agriculture) ja lähiruoka-ajatteluun perustuvien elintarvikeketjujen esittely BERAS -keskuksissa.

BERAS Implementation -hanketta edelsi tutkimushanke, jossa tarkasteltiin paikallisten luomuelintarvikeketjujen lisäämisen vaikutuksia maaseudun elinvoimaisuuteen, ympäristön tilaan ja maatalouselinkeinoon. BERAS 2003-2006 -hanke pohjautui paikallisten elintarvikeketjujen ja ruokajärjestelmien tapaustutkimuksiin.

Ravinteita tehokkaasti kierrättävän maatalan (ERA -tilan) tavoitteena ovat monipuolinen viljelykierto, peltoalaan suhteutettu eläinmäärä, rehuomavaraisuus ja tehokas lannan ravinteiden käyttö. Suomesta mukana on yhdeksän ERA-maatilaa. Niillä seurataan aktiivisesti erilaisten viljelytoimenpiteiden vaikutusta ravinnehuuhtoumiin. BERAS -hankkeen esittelytilana toimii Teppo Heikkilän luomukarjatila keskellä Suomen voimaperäisintä viljelyaluetta Loimaalla. Luomu-Heikkilän tilalle myönnettiin vuoden 2010 Itämeren viljelijöiden ympäristöpalkinto.

Yhdeksään hankkeeseen osallistuvaan maahan pe-

rustetaan paikallisia, kestäviä elintarvikeketjuja esitteleviä keskuksia (BIC). Keskuksissa viljelijät voivat nähdä miten nykyaikainen teknologia ja maatalouden ympäristösuojelu on mahdollista yhdistää tehokkaasti ja taloudellisesti kannattavalla tavalla. Kuluttajille keskuksat tarjoavat mahdollisuuden tutustua luomutuotantoon sen ekologisista perusteista aina ruokalautaselle saakka. Esikuvana pitkälle kehittyneestä paikallisesta tuotantoon ja kulutukseen perustuvasta elintarvikejärjestelmästä (local sustainable food society) on Järnan alue Södertäljessä, Ruotsissa.

Ainakin alkuvaiheessa Suomen BERAS -keskuksen toiminta rakentuu Luomu-Heikkilän luomukarjatilan ja Suomen maatalousmuseo Sarkan yhteistyölle Loimaalla.

BERAS -hankkeen yhtenä tavoitteena on myös edistää luomulähiruokien käyttöä ravintoloissa ja ammattikeittiöissä. Puhtaamman Itämeren ateriankonseptiin kuuluvat vuodenajan mukaiset, paikallisesti tuotetut luomuraaka-aineet sekä kasvien ja juuresten suosiminen.

Lisätietoja:
viestintäpäällikkö Sampsa Heinonen
BERAS Implementation
samps.heinonen@beras.eu
www.beras.eu

TYÖRYHMÄ 2:

Energiakylästä omavaraisuuteen

Koordinaattorit:

Pekka Peura, kehittämisspäällikkö, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, puh. (06) 324 8451, pekka.peura(at)uwasa.fi

Timo Hyttinen, projektipäällikkö, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, puh. (06) 324 8496, timo.hyttinen(at)uwasa.fi.

Uusiutuvien paikallisten energianlähteiden käyttö ja hajautetun energiantuotannon ratkaisut ovat väistämättä yleistymässä. Tämä voi johtaa nykyistä keskitettyä energiajärjestelmää tukevan ja ehkäpä siitä osin irrallaan toimivan energiainfrastruktuurin kehittymiseen erityisesti maaseudulla. Pienten tuotantoyksiköiden yleistymisen johtaa puolestaan vaatimukseen energiaketjujen hallinnasta alkaen raaka-aineiden hankinnasta energian käyttöön ja edelleen sen toiminnan alueellisiin vaikutuksiin. Kehitys voi johtaa siihen, että maaseudulle syntyy kokonaan uusi yhteiskunnallinen rooli. Energiaketjun hallinta on selvästi hyvin laaja-alainen ja monitieteinen tehtävä, nimittäin energia-alan vaatimia osaamisaloja ovat paitsi tekniikka, myös muun muassa liiketoiminta ja talous, juridiikka, ympäristötiede ja sosiologia. Kestävän energiahuollon kehittäminen vaatii siksi kaikkien tieteenalojen osaamisen integrointia eli niin sanotun systeemisen osaamisen kehittämistä.

Tässä työryhmässä pohditaan energiaomavaraisten alueiden ja kylien mahdollisuuksia ja merkitystä eri näkökulmista:

- Energiaomavaraisuus ja sen vaikutukset maaseudulla
- Energiakylät ja muut energiaomavaraiset alueet – tekniikka, talous ja sosiaaliset vaikutukset
- Uusiutuvat energianlähteet, tuotantomenetelmät ja niiden integrointi

Ohjelma torstaina 18.8.

Pekka Peura ja Timo Hyttinen:
Johdatus työryhmään

Markku Riihimäki:
Hajautettu energiantuotanto,
ei pelkästään energiaa

Heli Siirilä:
Asuinympäristön merkitys elämisen
ympäristövaikutuksiin

Pienryhmätyöskentely:

- Uusiutuvan energian mahdollisuudet ja merkitys maaseudulla
- Miksi EI, miksi KYLLÄ – uusiutuvan energian käytön esteitä ja perusteluita
- Käytännön keinot uusiutuvan energian hyödyntämiseksi

Perjantaina 19.8.

Pienryhmätyöskentely jatkuu tarvittaessa
Yhteenveto

Markku Riihimäki, Ukipolis Oy

Hajautettu energiantuotanto, ei pelkästään energiaa Maaseudun ydinvoimaa biojalostamoista –hanke

Suomi on Euroopan maaseutumaisin maa. Mitä se tarkoittaa energian tuotannossa, investoinneissa, energian jakelussa ja käytössä? Miksi meillä ei ole hajautettua energian tuotantoa? Alla on pohdittu sitä, miten eri asiat vaikuttavat hajautetun energian tuotantoon ja jakeluun Suomessa.

Suomi ei ole hyödyntänyt maaseutumaisuuttaan siinä mittakaavassa kuin muut maat ovat sen tehneet. Suomessa on n. 500 000 ha käyttämätöntä peltoalaa. Kuitenkin tuomme energiaa ja viljeltyjä tuotteita muualta hyvin runsaasti. Eikö meidän pitäisi viljellä vaihtoehtoisia kasveja käyttämättä jäävällä peltoalalla?

Pelloillamme voidaan tuottaa viherbiomassaa biokaasulaitoksiin, vehnää bioetanoliksi ja karjan valkuaisrehuksi sekä öljykasveja biodieseliksi. Pellon viljelykäyttö vaikuttaisi positiivisesti myös viljan ja vihannesten tuotantoon, parantamalla maan rakennetta ja tuottamalla humuslannoitetta, joka taas estää eroosion syntymistä.

Maaseutumme on harvaan asuttua, mikä mahdollistaa tuulivoiman rakentamisen, kunhan huolehditaan takapihan omistajien asenteista. Harva asutus ei ole ongelma vaan mahdollisuus uusiutuvan energian ja bioenergian tuotannossa. Oman energian tuottaminen nähdään hyvin tärkeäksi huoltovar-

muustekijäksi muualla Euroopassa, mutta meillä sitä ei tahdota nähdä samalla tavalla. Pitkät etäisyydet sekä sään armoilla olevat haavoittuvat sähköverkot puoltaisivat meilläkin energiantuotannon hajauttamista maaseutualueilla. Saksa, Englanti ja Ranska pitävät huoltovarmuutta uhkaavana tilanteena sellaista, että niiden alueella käytetystä luonnonkaasusta olisi vähemmän kuin 40 % tuotettu EU:n alueella. (1 BP Statistical World Review 2009)

Miten maaseutumaisuus vaikuttaa energiantuotannon hajauttamiseen?

Bioenergiailaitosta suunniteltaessa ajatus lähtee paikallisesta tarpeesta ja paikallisista raaka-ainevaroista. Aluerajaus tapahtuu pääsääntöisesti näiden perusteella. Ratkaisuun vaikuttavat myös ympäristö- ja muu lainsäädäntö sekä alueella jo käytössä olevat energiaverkot. Uuden tuotantomallin tai -menetelmän käyttöönotto on osoittautunut erittäin hankalaksi, sen tunnetuksi tekemisessä on melkoisesti työtä ennen investoinnin aloittamista.

Tästä on hyviä esimerkkejä biokaasun, bioetanolin ja tuulivoiman kohdalla. Tunnetuksi tekemiseen ei riitä ulkomaisten esimerkkien esilletuonti, eivät kansainväliset lausunnot ja tutkimustulokset, vain

kotimaiseen tutkimukseen luotetaan – silloinkin kun ulkomaiset tutkitut olosuhteet olisivat riittävän samanlaisia. Laitosta suunniteltaessa selvitetään alueen maatalouden, yhdyskuntien ja teollisuuden biomassavarat. Laitoksen ihannesijoitus on käyttäjäverkon keskipisteessä. Ongelmia syntyy yleensä kun laitoksen sijaintia joudutaan muuttamaan joko asukkaiden mielipiteen tai voimassa olevien asetusten vuoksi. Mikäli kysymyksessä on esimerkiksi biokaasulaitos, niin logistinen säde on 10–15 km laitoksesta. Etäisyys riippuu myös käsiteltävästä materiaalista. Vaikeasti korjattavat ruokokasvit sietävät ainoastaan traktorilla suoritettavan noin 5–8 km matkan, toisaalta rasvat sallivat hyvinkin pitkiä matkoja. Hydrolyysijäännöksen levitysala pitäisi löytää 5–8 km sisältä. Puuhakkeella toimivan laitoksen etäisyys voi vaihdella aina 100 km:iin asti.

Laitoksen toteutuksen vaihtoehdot määräytyvät erilaisten kompromissien, ei niinkään kustannustehokkuuden mukaan. Ongelmia tuo yleensä myös valittu tuotantomalli, jos se on haettu alueelta, jossa olosuhteet ja tuotantoympäristö ovat erilaisia. Lupaviranomaiset säätelevät tehokkaasti sijaintia, rakennetta sekä toimintaa. Voidaan sanoa, että bioenergiayrittäjällä on todella paljon (viran) omaisia.

Hajautettu energia sisältää monia maaseudulle tärkeitä ominaisuuksia, joita ovat mm. alueellinen huoltovarmuus, paikallisen raaka-aineen käytöstä syntyvä työ sekä rahavirran pysyminen alueen sisällä. Ei sovi väheksyä myöskään positiivisia vaikutuksia ympäristöön, kuten peltojen täysipainoinen viljely, viljelemättömien alueiden hyödyntäminen, eläinperäisten sivuvirtojen ja teollisen tuotannon biohajoavien jätteiden hyötykäyttö, muutamia esimerkkejä mainitakseni.

Energian jakelu maaseudulla on hyvin mutkikas. On erittäin vaikea löytää sellaista jakelukanavaa, missä ei ulkopuolinen taho olisi rahastajana. Suomessa on sähkön jälleenmyynti kielletty, ellei ole hyväksytty energian tuotantoyhtiöksi, joka taas tarkoittaa sitä, että pystyy tuottamaan myymänsä sähkön vuoden jokaisena päivänä ja rakentamaan oman verkon. Sähkön myynti verkonhaltijan verkkoon on täysin kannattamatonta. Alle 1,5 MW sähköä voi tuottaa omaan käyttöön ilman sähköveroä. Lisäksi säästyy siirtomaksu, joka on jo energian kanssa samanhintaista. Sähköverkon haltijalle jää siitä huolimatta mah-

dollisuus rahastaa omankin sähkön tuottajaa.

Uutena ajatuksena olen esittänyt pienimuotoisen kaasuverkon rakentamista laitoksen läheisyyteen. Verkko mahdollistaa kaasun myynnin ja antaa samalla ostajalle mahdollisuuden tuottaa siitä sähköä, lämpöä ja kylmää, tarpeidensa mukaisesti. Kaasuverkon kustannus on noin 35 % lämpöverkon hinnasta ja se toimii ilman energiahävikkiä. Kaasuverko mahdollistaa myös puukaasun jakelun samassa putkessa, mikäli joku toinen yrittäjä investoi puun kaasutuslaitteiston. Mahdollisuudet ovat monet.

Miksi meillä ei ole hajautettua energiantuotantoa?

Energia on perinteisesti ollut Suomessa halpaa, ainoastaan ajoneuvopolttoaineessa on ollut huomattava vero-osuus. Halpa energia ei ole luonut tarvetta kehittää uusia energialähteitä, vaan useimmiten potentiaaliset raaka-ainelähteet on tuhottu tai kumottu kaatopaikoille.

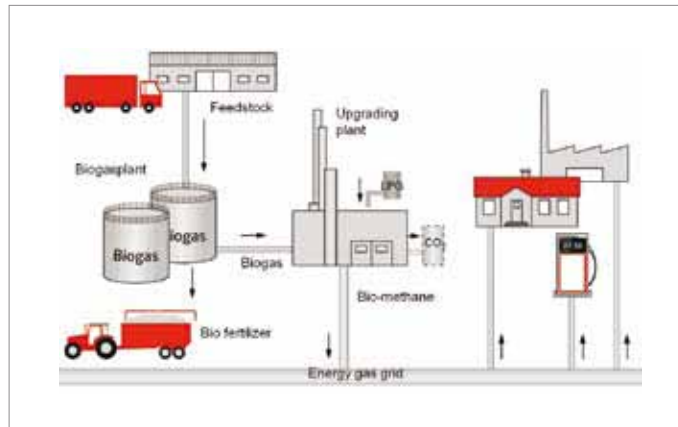
Energiakriisi ja siitä syntynyt ”risupaketti” loi mahdollisuuksia, joiden avulla myös biokaasu saatiin uusiutuvaksi energiaksi. Uusien energian lähteiden käyttöönotto ei kuitenkaan helpottunut, koska samanaikaisesti EU:n ympäristö-, lähinnä jätedirektiivi, uudistui. Suomalainen tulkinta direktiivistä on luonnollisestikin pilkun tarkka ja käyttöönotto oli nopeaa. Ongelmana oli myös se, että viranomaisilla ei ollut riittävästi tietoa eri laitosten rakenteesta ja tuotantomenetelmistä.

Tilanne on edelleen sama esimerkiksi biodieselin osalta. Mikäli laiva muuten käyttää esteröimätöntä kalaöljyä, on sen Suomen aluevesillä käytettävä raskasta vähärikkistä mineraaliöljyä. Miksi? Öljyssä saattaa olla itsestään kuolleen kalan öljyä, mikä tekee siitä jätettä ja jätettä ei saa polttaa muualla kuin jätteenpolttolaitoksessa. Saksalaiset eivät polta hevosen lantaa, mutta kylläkin likaantunutta kuiviketta.

Keskeinen ongelma on myös laitosten investointikustannukset. Meillä kWh:n investointikustannus biokaasulaitoksessa on noin 8–11 000 euroa, kun Saksassa saa vastaavan laitoksen noin 4–5 000 euroa/kWh.

Toivon, että alustus on hieman provosoinut keskustelemaan bio- ja uusiutuvan energian mahdollisuuksista Suomessa ja huomioimaan myös taustalla vaikuttavat asiat.

Biokaasulaitoksen yhteyteen rakennettu kaasun jakeluverkko.

Heli Siirilä, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti

Asuin ympäristön merkitys elämisen ympäristövaikutuksiin

Suomessa käydään jatkuvaa keskustelua yhdyskuntarakenteen kehittämisen suunnasta sekä yhdyskunnan ja sen asukkaiden toimintojen vaikutuksista ympäristöön ja luontoon. Maaseutu ja kaupunki saatetaan asettaa vastakkain jommankumman ollessa toista parempi vähäisemmällä ympäristövaikutuksillaan.

Maaseutuasumisen yhteiskunnalliset edellytykset -hanke tarkastelee yhdyskunnan vaikutusta ihmisen elämiseen. Kuinka paljon ihminen voi ottaa huomioon ympäristöä omassa asuin ympäristössään? Rajoittaako asuin ympäristö valintoja? Tutkimusalueita on seitsemän eri puolilla Suomea, ja ne edustavat erilaisia kaupunki- ja maaseutualueita.

Tutkimusalueille lähetettiin yhteensä 5 600 kyselylomaketta. Niissä tiedusteltiin vastaajatalouden arkielämään liittyviä valintoja ja rajoitteita ympäristön sekä ympäristöystävällisten valintojen tekemisen mahdollisuuden näkökulmasta. Vastauksia tuli lähes 2 000 vastausprosentin ollessa 35. Kyselytuloksia syvennettiin tutkimusalueilla tehdyillä haastatteluilla.

Maaseutumaisien ja kaupunkimaisien alueiden asukkaiden elintavoissa on eroja ja yhtäläisyyksiä. Maaseutumaisilla alueilla luontoa hyödynnetään paljon ravinnon hankinnassa ja kevyen liikenteen käyttömahdollisuudet koetaan hankaliksi. Kaupunkimaisilla alueilla asuvat matkustavat enemmän ulkomailla. Sekä kaupunkimaisilla että maaseutumaisilla alueilla käytetään luomutuotteita. Oman alueen jätteidenlajittelujärjestelmää ei pidetä monimutkaisena, mutta maaseutumaisilla alueilla järjestelmään kaivattaisiin parannuksia. Useimmat ihmiset mieltävät toimivansa ympäristön puolesta lajitellessaan jätteitään ja kierrättäessään tavaroitaan.

Tutkimus valmistuu jouluna 2011. Tutkimuksen rahoittajana toimi Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä maa- ja metsätalousministeriö.

Avainsanat: maaseutu, kaupunki, ympäristöystävällisyys, rajoitteet

TYÖRYHMÄ 3:

Maaseudun muuttuvat lähipalvelut

Koordinaattorit:

Mari Kattilakoski, erikoistutkija, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL, puh. 020 6107553, mari.kattilakoski(at)thl.fi

Sami Tantarimäki, suunnittelija, Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea, puh. 040 7601 017, sami.tantarimaki(at)utu.fi.

Ryhmissä keskustellaan hävinneistä, muuttuvista ja uusista palveluista, rakenteellisten ja toiminnallisten muutosten vaikutuksista maaseudun palveluihin, kansalaisten osallistumismahdollisuuksista palvelujärjestelmässä sekä palveluiden uusista tuotantotavoista. Ryhmään toivotaan alustuksia ja pohdintaa lähipalvelujen muutoksesta, palvelujen tuottamisen uusista muodoista ja maaseudun asukkaiden kokemuksista ja näkemyksistä mitä palveluja arjen sujuminen edellyttää.

Miten palvelurakenteiden muutos, moninaistuminen ja sirpaloituminen näkyvät maaseudulla ja maaseudulla asuvien arjessa? Mitä tapahtuu maaseudun lähipalveluille? Miten kansalaiset osaavat suunnistaa palveluverkossa? Onko palveluyrittäjyydelle ja yhteisölliselle palvelutuotannolle kiinnostusta ja mahdollisuuksia maaseudulla? Soveltuuko palveluseteli maaseutualueille, luoko se todellista valinnanvapautta vai kasvavaa eriarvoisuutta kaupunkialueisiin nähden?

Mikä merkitys monikansallisten yritysten tulemisella palvelumarkkinoille on alueiden kokonaistaloudelliselle ja paikallisesti kestäväälle kehitykselle? Mitä vaikutuksia palveluntuottajien jatkuva kilpailuttaminen synnyttää? Miten koulun toimintaan voi kytkeä muita lähipalveluita? Miten kansalaisosallistuminen turvataan palve-

lujärjestelmässä ja miten maaseudun asukkaat voivat vaikuttaa omiin lähipalveluihin? Millaisia uusia avauksia maaseudulla on syntynyt lähipalvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi?

Ohjelma torstaina 18.8.

15.00	Työryhmän avaus
15.10	Jouni Kaipainen:
Järjestöjen kilpailukyky maaseudun palvelutuotannossa
15.40	Keskustelua
15.50	Silva Tedre:
Hoivakoti kylällä
16.20	Keskustelua
16.30	Lea Konttinen:
Monipaikkaisuus ja haasteet palveluille
17.00	Keskustelua
17.10	Yhteenvedo ja loppukeskustelu

Jouni Kaipainen, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Järjestöjen kilpailukyky maaseudun palvelutuotannossa

Palvelujen kilpailuttamisen kautta kunnat hakevat tavaratuotannon ajattelumallin mukaisia tuotteistettuja vakiotuotteita, jotka tarjoavat tietyt ominaisuudet ennalta sovittuun hintaan. Järjestöjen yksilölliset ja ajan myötä vapaaehtoisten, kutsumusammattilaisten ja työllistettyjen ponnistelujen kautta kehittyneet, paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneet palvelumallit poikkeavat monilta tuotteistetusta normaalitoiminnasta, mikä aiheuttaa tarjouskilpailuissa järjestöille kilpailukykyä alentavia muutuskustannuksia. Paikalliseen resurssipohjaan ja toimintakulttuuriin sekä fyysisiin erityisolosuhteisiin (pitkät välimatkat, harva asutus ym) perustuvien vaihtoehtojen käyttö maaseudulla on aiheellista. Epätäydellisten sopimusten ja kannustinjärjestelmien maailmassa monimutkaisten palvelujen tuottaminen vaatii räätälöityjä ratkaisuja. Erityisen totta tämä on maaseudulla, josta puuttuu politiikan toimeenpanemiseen erikoistuneita ammattilaisia, organisaatioita ja instituutioita. Sosiaalihuollon selkeä jako rahalliseen (toimeentulotuki) ja ei-rahamääräiseen (sosiaalipalvelut) ei enää vastaa nykypäivän asiakkaiden tarpeita. Palvelujen

yksilöllistäminen (yksilölliset budjetit ym) antaisi asiakkaille valtaa muokata (hyvinvointi)palveluita omien tarpeiden (pihatöitä vai seuraa, asiakaskäyn- tejä vai liikkumisen tukemista) ja käytössä olevien resurssien (sukulaiset, naapuripapu, kotipalvelut, yhteistuotanto, itsepalvelu) pohjalta. Asiakkaan vallan lisääminen vähentäisi tarvetta kuntien organisoimiin tarjouskilpailuihin, sillä kilpailu markkinoista muuttuu erilaisten organisaatioiden väliseksi kilpailuksi markkinoilla (pitkiä asiakassuhteita tai keikkatyöläisiä). Jos hankinta- ja sektoriammat- tilaisten vaikutusvalta vähenee, järjestöjen kilpailu- kyvyn ratkaisee niiden kyky tarjota monipalvelu- pisteiden kautta sidosryhmien yhteistyöhön perus- tuvia palveluvirtoja (välituotteita), joista maaseudun asukkaat voivat tuottaa kustannuste- hokkaasti omia tarpeitaan riittävässä määrin tyy- dyttäviä palveluja (lopputuotteita). Palvelujen vai- kuttavuuden mittaaminen on tärkeää kuntien ohjaa- massa (tai sektoroituneessa) palvelujärjestelmässä, mutta asiakkaiden aidosti ohjaamassa järjestelmäs- sä yhteiskunnalliset vaikutukset syntyvät hajaute- tun päätöksenteon kautta.

Silva Tedre, Itä-Suomen yliopisto

Hoivakoti kylällä

Vanhuspolitiikassa haetaan laitoksen ja yksityisko- din väliin sijoitettavia välimuotoisia asumispalvelui- ta, jollaista hoivakotikin edustaa. Keskustelu ei ulotu siihen, missä välimuotoiset asumispalvelut sijaitsevat ja millaisia erilaisia merkityksiä sijainti- paikalla voisi olla asukkaille. Sijainti ei ole vain maantieteellinen kysymys tai fyysinen esteettö- myys kysymys. Se on myös sosiaalikultuurinen kysymys. Sosiaalipalveluiden kriittiset muutosana- lyytitkin kiertävät ”missä” kysymyksen.

Pohdin esityksessä tapausesimerkin avulla hoi- vakodin merkitystä kylälle ja kylän merkitystä hoi- vakodin asukkaille. Nostan esille niiden ihmisten näkökulmaa, joille asuminen maaseutukylällä on mieluisa vaihtoehto ja oma valinta myös toiminta- kyvyn hujetessa. Se voi olla valinta vain siellä, missä on hoiva-apua tai asumispalveluja – vaihto- ehtoisia asumismuotoja saatavilla. Jäsenen hoiva- kodin asukkaiden suhdetta kylään ja tapoja kiin- nittyä sen sosiaalisiin rakenteisiin. Jokainen merki-

tyksellistää paikan ja hoivakotiasumisensa omista kokemuksistaan ja lähtökohdistaan käsin.

Harvaan asutun maaseudun kylässä sijaitseva pieni hoivakoti on vajaan 20 vuodessa lunastanut paikallisten asukkaiden luottamuksen. Kylällä ja lähiseudulla se tiedetään työllistäväksi ja vastuulliseksi yritykseksi. Sen vaikutukset voivat näkyä muutenkin kuin rahassa, esimerkiksi sosiaalisina verkostoina, joiden merkitys paikalliselle sosiaaliselle pääomalle voi olla suuri. Tapausesimerkin hoivakodin laadullinen erityisvahvuus on sen fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kiinnittyminen paikkaan. Hoivakodin rakennettu ympäristö ja luonnon ympäristö koetaan omaksi. Se tarjoaa juurillaan olemisen kokemuksia, vaikka asukkaiden paikkasidos vaihte-

leekin. Paikkasidos voi olla emotionaalinen, sosiaalinen ja myös fyysis-konkreettinen. Paikkasidosta on kenties muualla asuessakin uusintettu käymällä kylällä. Tai paikkasidos on syntynyt sinne muuttaneiden lasten kautta.

Paikallisuudessa on löydettävissä voimavaroja, jotka toimivat vastatietona sellaiselle vanhuspolitiikalle, jonka käsitys hoivakodin laadusta ja laatukriteereistä unohtaa palveluasunnon ympäristön ja ihmisten paikkasidonnaiset sosiaaliset suhteet. ”Missä” tulisi ottaa vakavasti vanhuspolitiikassa.

(Silva Tedre ja Aini Pehkonen. Miltei omalla kylällä loppuun asti. Janus 2011/3)

Lea Konttinen, Sitra

Monipaikkaisuus –haasteet palveluille

Yhä useamman suomalaisen arki järjestyy kahden tai useamman paikkakunnan välille. Ihmiset asuvat, tekevät työtä, harrastavat ja tarvitsevat palveluita yhä useammalla eri paikkakunnalla. Samanaikaisesti myös identiteetiltään kaksipaikkaisuus lisääntyy. Maamerkit-barometrin mukaan 40 % suomalaisista ajattelee olevansa sekä maalainen että kaupunkilainen. Uudet sukupolvet ovat kiinnostuneista työstä ja asumisesta maalla. Ihmiset hakevat monipaikkaisuudella omaan elämäänsä hyvän elämän elementtejä, esimerkiksi kiireettömyyttä, vaihtelua ja merkityksellisyyttä. Samalla siirtyen elämyksien metsästyksestä merkitykselliseen elämään, jossa kokemukset eivät ole kertakäyttöhyödykkeitä.

Monipaikkaisen asuminen haasteet liittyvät siihen, että virallisesti on olemassa yksi ensisijainen asuinpaikka, johon esimerkiksi kunnan palvelut ja verot on sidottu. Tämä keskittää verotulojen kertymisen yhteen paikkaan sekä vaikeuttaa palvelujen käyttämistä ”toisella” paikkakunnalla. Lisäksi palvelujen kysyntä saattaa vaihdella suuresti esimerkiksi mökkiasukkaiden määrän mukaan. Verkostomainen, ei-hierarkkinen ja osallistava poliittisen toiminnan sekä päätöksenteon kulttuuri olisi edellytys palveluiden tasa-arvoisuudelle. Palveluista voisi olla myös mahdollista luopua vastineeksi jostain muusta, kun kustannukset tehdään läpinäkyviksi. Vierastyövoimalle tarvitaan myös sesonkiluonteisia palveluita. ”Nykyajan kauppa-auto” voi tarjota useita, liikkuvia palveluita yhdestä paikasta. Palveluiden saatavuuteen on mahdollista vaikuttaa myös palvelusetelijärjestelmää kehittämällä.

Keskeinen monipaikkaisuuteen vaikuttava tekijä on tietoliikenneyhteydet. Osa ja kokoaikaisten

asukkaiden lisäksi lomailijat ja muut kauttakulkijat tarvitsevat samanlaiset viestintäkanavat kuin kaupungeissa. Maaseudun tulee olla osa globaaleja verkostoja niin talouden kuin kulttuurin takia. Moniin paikkoihin kiinnittyvä liikkuva elämäntapa on merkityksellistä erityisesti maaseudulle, sillä se voi mahdollistaa uudenlaisten verkostojen syntymistä ja luoda innovaatiopotentiaalia. Kaikkien sen toimijoiden etu on, että hyvinvointia ja elämänlaatua lisäävä monipaikkaisuus toteutuu mahdollisimman paljon kestävästä monipaikkaisuuden muodoissa –toisin sanoen energiaa ja resursseja mahdollisimman vähän kuluttaen sekä päästöjä ja jätteitä mahdollisimman vähän tuottaen. Niitä edistäviä toimenpiteitä tulee ottaa käyttöön ja toisaalta purkaa kestävästä monipaikkaisuuden toteutumisen esteitä. Samalla luonnonvarojen kestävä käyttöä voidaan edistää hajautettujen ratkaisuihin perustuvalla uudella palveluliiketoiminnalla. Monipaikkainen Suomi onkin pitkälle kehittynyt verkostoyhteiskunta. Monipaikkaisuus ja sen kestävyys edellyttävät kuitenkin muutoksia yhteiskunnan niin poliittisella, taloudellisella, teknologisella kuin sosio-kulttuurisella tasolla.

Lisätietoja:

Haukkala Teresa (toim.) (2011): Monipaikkaisuus -ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 54.

Heinonen, Sirkka & Ruotsalainen, Juho (2011): Kestävä monipaikkaisuus. Sitran Tulevaisuusklinikan 10.12.2010 tulokset.

Sitran Maamerkit-barometri (2011).

TYÖRYHMÄ 4:

Lähidemokratia ja osallistuminen – toimivia ratkaisuja vai sanahelinää?

Koordinaattorit:

Kari Leinamo, tutkija, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, puh. 06 324 8317, kari.leinamo(at)uwasa.fi

Katja Rinne-Koski, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, puh. 050 415 1159, katja.rinne-koski(at)helsinki.fi.

Kuntarakenteen muutos vaikuttaa suoraan tai välillisesti asukkaiden arkeen monin eri tavoin. Yhä suuremmissa kunnissa ja kaupungeissa myös asukkaiden vaikutusmahdollisuudet muuttuvat entiseen verrattuna selvästi. Käytännöt ja kanavat vaihtuvat, kun alueellinen edustus päätöselimissä jää aiempaa pienemmäksi. Kunnanohjauksen toimielinten rooliksi jää tavallisesti kuitenkin ainoastaan lausuntojen antaminen ja apurahojen jakaminen. Tämänkaltaiset mahdollisuudet kansalaisnäkökulman julkittuomiseksi ei riitä, jos lähidemokratian toinen peruspilari eli kuntalaismielipiteen aito kuuleminen ja huomioon ottaminen päätöksenteossa unohdetaan.

Kuntarakenteiden lisäksi myös osallistumisen tavat ja menetelmät ovat muutoksessa. Osallistuminen liittyy yhä enemmän asukkaiden arkipäivän kokemuksiin kuin politiikkaan, ja asukkaiden tai asuinalueiden vuorovaikutus-

kumppaneina ovat usein yksittäiset virkamiehet puolueiden tai luottamus henkilöiden sijaan. Muutokset osallistumisen tavoissa ovat monipuolistaneet demokratian rakenteita, joissa perinteisen edustuksellisen demokratian rinnalle ovat nousseet muiden muassa suorat yhteydenotot viranomaisiin sekä internetin kautta tapahtuva osallistuminen ja vuorovaikutus.

Työryhmässä tarkastellaan nykypäivän maaseutua kuntalaisen näkökulmasta. Miten onnistunut kuntaliitos toteutetaan? Miten lähidemokratia toimii uusissa suurkunnissa? Ovatko kuntaliitokset vaikuttaneet paikallisen toiminnan aktiivisuuteen maaseudulla? Onko asukkaiden osallistuminen muuttumassa ja jos on, niin miten? Miten kunnat reagoivat osallistumisen muutokseen? Ryhmässä käydään keskustelua uuden tutkimustiedon ja paikallistason käytännön kokemusten pohjalta. Molemmista näkökulmista toivotaan myös esityksiä työryhmään.

Ohjelma torstaina 18.8.

- 15.00 Kari Leinamo:
Onnistunutta kuntaliitosta ja toimivaa lähidemokratiaa etsimässä
- 15.20 Keskustelu
- 15.30 Niina Koskihaara:
Paikallisuuden ilmaiset ja määritelmät kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnassa kuntaliitosten jälkeen
- 16.00 Keskustelu
- 16.15 Tauko
- 16.30 Päivi Pylkkänen:
Näkökulmia kylätoimintaan – maaseutupolitiikka, toimijat, toimintaryhmät
- 17.00 Keskustelu
- 17.15 Ryhmäkeskustelu:
Suomi vuonna 2030 – miten saada kylien ääni kuuluviin?

Perjantaina 19.8.

- 8.30 Katja Rinne-Koski:
Kuntaliitos ja maaseutualueiden asukkaat – tarkastelussa Kouvolan, Salon ja Seinäjoen asukkaiden kokemukset kuntaliitoksen jälkeisestä osallistumisesta
- 9.00 Keskustelu
- 9.15 Riia Metsälä:
Kylän ja kunnan välinen vuorovaikutus. Tutkimusalueina Seinäjoki ja Laihia
- 9.45 Keskustelu ja johtopäätökset

Onnistunutta kuntaliitosta ja toimivaa lähidemokratiaa etsimässä

Vaikka kunta- ja palvelurakenneuudistuksen tavoitteena on palvelujen turvaaminen, keskittävät etenkin monikuntaliitokset toiminnot tavallisesti uuden kunnan keskukseen. Tästä huolimatta parhaillaan suunnitellaan jo uutta, työssäkäyntialueisiin perustuvaa kuntauudistusta.

Kuntien yhdistymisellä tavoitellaan elinvoimaisen kunnan luomista. Valmistelussa keskitytään poikkeuksetta tärkeimpien kuntapalvelujen yksityiskohtaiseen turvaamiseen kolmen vuoden siirtymäkauden ajaksi, vaikka tarkastelu tulisi ulottaa pitkälle tulevaisuuteen. Kuntaliitospäätöstä ei pitäisi tehdä nopeasti, vaan keskustelun tulisi olla avointa ja rakentavaa. Ratkaisun hyvät ja huonot puolet tulisi nostaa tasaveroisesti esiin ja myös kriittisiä kommentteja tulisi arvostaa. Eri suuntavaihtoehdot pitäisi selvittää perusteellisesti ennen valintaa.

Suurkuntien maantieteellinen laajuus ja moniaineksisuus on toki johtanut pohdintaan osa-alueiden huomioon ottamisesta päätöksenteossa. Luottamus-

henkilöitä on valittu siirtymäkauden ajaksi alueellisiin kiintiöihin tai määrällisiin lisäpaikoin. Liitosalueille on perustettu toimikuntia, lautakuntia, seurantarhmiä ja johtokuntia. Tämänkaltaisten toimielinten tehtäviin kirjataan yleensä yhdistymissopimuksen toteutumisen ja yhdistymisavustusten käytön seuraaminen sekä palvelujen toimivuudesta, saataavuudesta ja laadusta huolehtiminen. Lähidemokratian koetaan toteutuvan, kunhan kansalaisnäkökulma tulee erillisen toimielimen kautta julki.

Erilaisten lähidemokratian muotojen, kuten asukaslautakuntien ja aluejohtokuntien, rooli on kuitenkin osoittautunut päätöksenteossa vaatimattomaksi. Lähidemokratian toinen perusvaatimus jää nimittäin tavallisesti kokonaan toteutumatta: kansalaisten näkemyksiä, toiveita ja vaatimuksia ei virallisessa päätöksenteossa ymmärretä, hyväksytä eikä oteta huomioon. Erilaisten hallintomallien luomisen sijaan olisi-kin tärkeää kuunnella kansalaismielipidettä.

Paikallisuuden ilmaiset ja määritelmät kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnassa kuntaliitosten jälkeen

Esitelmäni pohjautuu tekeillä olevan väitöskirjatyöni haastatteluihin, joita olen tehnyt keväällä 2010 kylä- ja kotiseutuyhdistysten aktiivitoimijoiden parissa. Haastatteluni käsittelevät kuntaliitoksia ja niiden vaikutuksia paikallisyhdistystoiminnassa.

Kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnalle on yhteistä paitsi paikallisuuden esiintuominen myös sen ylläpitäminen. Torsti Hyyryläinen on kirjoittanut ns. kylätoiminnan opillisesta kerronnasta, jolla hän tarkoittaa kylätoiminnan alkuvaiheessa 1970-luvulla toiminnalle määriteltyjä muotoja. (Hyyryläinen 1994) Kotiseutuyhdistysten toiminnan muotojen ja sisältöjen kohdalla voidaan niin

ikään puhua opillisesta kerronnasta, jota luotiin jo 1800-luvun lopulla Kotiseutuliikkeen alkutaipaleella. Opillinen kerronta vaikuttaa ja määrittelee edelleen pitkälti sitä, mitä toimintaa kylä- ja kotiseutuyhdistysten toimesta toteutetaan.

Esitelmäni näkökulmana on ajatus siitä, että paikallisyhdistysten aktiivit toimivat kylä- ja kotiseutuyhdistyksissä omien elämäntilanteidensa, mielenkiinnon kohteidensa, arvojensa ja tavoitteidensa ohjaamina. Toimijat vaikuttavat keskeisesti yhdistysten toiminnan sisältöihin. Mielenkiintoista onkin tarkastella, miten rakenteellinen muutos kuntarajoissa vaikuttaa kylä- ja kotiseutuyhdistyk-

siin ja niiden toiminnan sisältöihin. Näkyvätkö kuntaliitokset kotiseutu- ja kyläyhdistysten toiminnassa paikallisuuden ja paikallisidentiteetin uudenaikaisina tai lukuisampina esiintuomisina? Millaisia ovat paikallisyhdistystoimijoiden omat määritelmät paikallisuudesta ja paikallisidentiteetistä kuntaliitoksen jälkeen ja millaisiksi toiminnoiksi nämä

määritelmät muotoutuvat yhdistysten toiminnassa? Liitetäänkö paikallisyhdistykseen toiveita uusien vastuualueiden ottamisesta tai palvelujen toteuttamisesta niitä tarvitseville? Näitä kysymyksiä käsittelem kolmen kotiseutuyhdistyksen ja kahden kyläyhdistyksen aktiivitoimijoiden kanssa tekemiä haastattelujen kautta.

Päivi Pylkkänen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Näkökulmia kylätoimintaan – maaseutupolitiikka, toimijat, toimintaryhmät

Suomalainen kylätoiminta asettuu kansalaistoiminnan ja hallinnan risteyskohtaan. Paperi etenee kysymällä, millaisia määritelmiä kylätoiminnasta esitetään yhtäältä kansallisen maaseutupolitiikan ja toisaalta käytännön toimijoiden näkökulmista, mihin eri määritelmät on käsitteellisesti liitettävissä ja mitä niistä seuraa? Tarkastelu nojaa maaseutupolitiikan ohjelmateksteihin ja järjestelmäkuvauksiin, Kylätoiminnan tila 2010 -hankkeen yhteydessä tehtyyn valtakunnalliseen kylätoimijakyselyyn 2010 sekä toimintaryhmien toiminnanjohtajille tehtyyn kyselyyn. Menetelmä yhdistää politiikkatekstien luentaa ja kyselyaineistojen käyttöä, jolloin sitä voi luonnehtia (aineisto)triangulaatioksi. Analyttisiä välineitä tarkasteluun antavat kansalaisyhteiskunnan ja hallinnan teoretisoinnit. Tarkastelu tuo esiin eroja ja jännitteitä siinä, millaisena kylätoiminta esitetään ja millaisia tarpeita sen katsotaan nyt ja tulevaisuudessa täyttävän. Maaseutupolitiikka ajaa hallinnollista ohjaussuhdetta kylätoiminnan sisältöihin ja tavoit-

teisiin. Kylätason aktiivisuutta ja osallistumista kannatetaan välineellisesti. Kylätoiminta liitetään politiikkateksteissä etenkin palveluiden järjestämiseen. Toimijatasolta katsottuna kylätoiminta näyttää kylätoimintana, jossa ihmiset tekevät erilaisia paikallisesti mielekkäiksi ja mahdollisiksi kokemuksiin asioita. Maaseutupolitiikan asialista ja kylätoimijoiden tulevaisuudensuunnitelmat kohtaavat vain pieneltä osin. Toimintaryhmät asettuvat maaseutupoliittisessa systeemijattelussa keskeiseen välittäjäasemaan. Toimintaryhmät eivät silti varauksetta jaa ajatusta kylätoiminnan ohjaamisesta toimintaryhmän toimesta. Tämä on liitettävissä siihen, että ajatus kansalaistoiminnan suuntaamisesta ja sen oikeutuksesta näyttää hallinnan ja kansalaisyhteiskunta-ajattelun näkökulmista erilaiselta. Eri toimijat heijastelevat kannoissaan näitä perustavia eroja. Vaikka kysymystä saattaisi pitää vain teoreettisena, on eroilla myös käytännön merkitystä esimerkiksi maaseutupolitiikan uskottavuudelle.

Kuntaliitos ja maaseutualueiden asukkaat – tarkastelussa Kouvolan, Salon ja Seinäjoen asukkaiden kokemukset kuntaliitoksen jälkeisestä osallistumisesta

Maaseudun ja kaupungin yhdistävät kuntaliitokset ovat konkreettinen haaste paikallisdemokratian organisoinnille sekä maaseudun asukkaiden osallistumisen tapojen ja väylien kehittämiseksi. Liitosten myötä muodostuneet uudet kunnat tarvitsevat uusia välineitä maaseutu-kaupunki- vuorovaikutuksen muodostamiseen, kehittämiseen ja ylläpitoon kunnan organisaation sekä myös asukkaiden osalta. Tämä on ollut vallitseva tilanne muun muassa Kouvolassa, Salossa ja Seinäjoella, joissa kaikissa on toteutunut maaseudun ja kaupungin yhdistävä monikuntaliitos vuoden 2009 alusta.

Nämä kolme kaupunkia ovat olleet tutkimuskohteena Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin toteuttamassa asukkaiden kuntaliitoksen jälkeistä osallistumista tarkastelevassa tutkimuksessa, jonka tarkoituksena oli tarkastella maaseutualueiden asukkaiden suhdetta uuteen kuntaan, tarkastella paikallisdemokratian toteutumista sekä tuoda tut-

kimustietoa asukkaiden osallistumisen kehittämiseksi ja parantamiseksi tulevaisuudessa. Tutkimushankkeen aineisto koostuu kaupunkien edustajien ryhmähaastatteluista, asukkaille suunnatusta asukaskyselystä sekä sellaisten case-esimerkkien analysoinnista, jotka on koettu erityisen hyviksi vuorovaikutuksen tavoiksi asukkaiden ja kaupungin hallinnon välillä.

Tämän esityksen tarkoituksena on esitellä tutkimushankkeessa toteutetun asukaskyselyn tuloksia. Asukaskyselyn tavoitteena oli selvittää tutkimuskaupunkien asukkaiden näkemyksiä ja kokemuksia kuntaliitoksen jälkeisestä osallistumisesta, osallistumisen tavoista ja käytännöistä sekä osallistumisesta tulevaisuudessa. Kyselyn tulokset olivat samansuuntaisia jokaisessa tutkimukseen osallistuvassa kaupungissa, jotka johtivat pohtimaan tarkemmin asukkaiden kuntaliitoksen jälkeisen osallistumisen taustalla olevia syitä ja seurauksia.

Riia Metsälä, Vaasan yliopisto

Kylän ja kunnan välinen vuorovaikutus. Tutkimusalueina Seinäjoki ja Laihia

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on kuvata ja verrata kylän ja kunnan välistä suhdetta kuntaliitoskunnassa ja peruskunnassa. Tutkimuksessa kuntaliitoskunnaksi valittiin Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva Seinäjoen kaupunki, joka on tehnyt kuntaliitoksen ensin Peräseinäjoen kanssa vuonna 2005 ja Nurmon ja Ylistaron kanssa vuonna 2009. Seinäjoelta tutkimuskylänä on entisen Ylistaron kunnan alueella sijaitseva Kainaston kylä, jossa toimii Kainaston kyläyhdistys. Peruskunnaksi valittiin Pohjanmaan maakunnassa sijaitseva Laihia, josta kyläläisten näkökulmaa edustaa Laihian Ylipään kyläyhdistys.

Tutkimusongelmia on kolme. 1) Miten kylä ja kunta ovat yhteydessä toisiinsa? 2) Kokevatko kunnan edustajat ja kyläläiset kyläyhdistykset asukkaiden vaikutuskanavina kuntaan? 3) Eroaako kunnan ja kylän välinen vuorovaikutussuhde peruskunnassa ja kuntaliitoskunnassa toisistaan? Tutkimuksen teoriaosassa tarkastellaan kunnallisdemokratiaa ja kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, kunnanosahallintoa sekä järjestöjä ja niiden roolia kunnissa. Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin teemahaastatteluilta, jotka suunnattiin kyläyhdistyksien jäsenille ja kuntien edustajille.

Tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, etteivät kuntaliitoskunta ja peruskunta eroa suuresti toisistaan. Kylien aktivoitumista kaupungin suuntaan ei vaikuta tapahtuneen kovinkaan voimakkaasti kuntaliitoskunnassa. Kylien hankkeita on tuettu

ja kylille myös kaupungin toimesta jalkauduttu. Kylien toiminta koettiin pääsääntöisesti aktiivisena. Kuntaliitoksen jälkeen tilanteen vakiintuminen vie kuitenkin aikaa, joten tällä hetkellä kuntaliitoskunnassa tilanne todennäköisesti vielä oli vakiintumaton ja kylien ja kaupungin suhde muotoutumassa.

Myös aluelautakuntien kohdalla tuotiin esiin toiminnan kehittäminen. Kunnan ja kylän suhteen on usein todettu olevan vielä vakiintumaton, eikä tutkimuskuntienkaan suhde kyliin näyttänyt poikkeuksellisen vahvana. Peruskunnassa kylien ja kunnan edustajien vuorovaikutus näyttää rakentuvan pitkälti henkilökohtaisesta yhteydenpidosta ja valtuutettujen suhtautumisen kylätoimintaan koettiin vaikuttaneen siihen, miten kyliin on suhtauduttu. Tällä hetkellä kunnan suhtautuminen nähtiin melko positiivisena, mutta toisaalta vuorovaikutteisuus koettiin kuitenkin kylän näkökulmasta vähäiseksi.

Kyläyhdistykset koettiin molemmissa kunnissa pääsääntöisesti kansalaisten kanavina vaikuttaa alueen asioihin ja erityisesti Laihian Ylipään kyläyhdistys olikin tehnyt esimerkiksi aloitteita kunnalle ja toiminnallaan pyrkinyt vaikuttamaan. Yhteydenpito- ja tiedonvälitystavat olivat kunnissa melko perinteisiä. Yleisesti ottaen molemmissa kunnissa toimintasuuntana koettiin melko vahvasti kylästä kuntaan päin nouseva aloitteellisuus, johon kunta voi omien resurssiensa puitteissa tarttua.

TYÖRYHMÄ 5: LEADER-toiminnan haasteet

Koordinaattori:

Heikki Konsala, Leader-asiamies, Suomen Kylätoiminta ry, puh. 045 327 1117,
heikki.konsala(at)kylatoiminta.fi

LEADER -toiminta on keskeinen maaseudun kehittämisen työkalu. Nykyinen LEADER-toiminta perustuu Euroopan unionin neuvoston asetukseen N:o 1698/2005 eurooppalaisen maaseudun kehittämisestä vuosina 2007–2013. Asetuksen mukaan LEADER on ”alhaalta ylöspäin suuntautuva lähestymistapa, jossa paikallisten kehittämisstrategioiden laatimista ja täytäntöönpanoa koskeva päätöksentekovalta kuuluu paikallisille toimintaryhmille.”

Asetuksessa todetaan mm. että maaseudun kehittämiseen tähtäävässä toiminnassa tavoitteena on eriarvoisuuden poistaminen sekä naisten ja miesten välisen tasa-arvon ja syrjäyttämättömyyden edistäminen. Niin ikään asetuksessa todetaan, että maaseudun kehittämisen ohjelmatyön olisi oltava kansallisten tavoitteiden mukaista ja täydennettävä muita yhteisön politiikkoja, esimerkiksi maatalouden markkinapolitiikkaa. LEADER-toiminta yhdistää maaseudun eri toimijat, niin asukkaat, paikalliset yritykset kuin järjestöt niin eurooppalaiseen kuin laajempaan kansainväliseen talousjärjestelmään. Kehittämisprojekteja rahoitetaan alueilla toteutettavien hankkeiden kautta.

Työryhmän tavoitteena on tarkastella maaseudun eri toimijoiden roolia paikallisessa kehittämisessä. Ryhmään toivotaan esitelmiä kehittäjiltä, tutkijoilta, virkamiehiltä ja kuntien edustajilta. Millaisia haasteita LEADER-toimintaan liittyy? Suomen kannalta olennaista on paikallisten toimintaryhmien merkitys parhaillaan käyn-

nissä olevassa kunta- ja palvelurakennemuutoksessa. Mikä on LEADER-toimintaryhmien tehtävä suhteessa muihin paikallisiin ja alueellisiin toimijoihin kuten kyliin, kuntiin ja maakuntaliittoihin? Miten LEADER -toimintatapa on Suomessa onnistunut yhdistämään pienimuotoisen maatalouden maaseudun kehittämiseen? Miten LEADER – sekä kilpailun että alueellisen yhteenkuuluvuuden välineenä – on onnistunut hillitsemään syrjäytymistä maaseudulla?

Ohjelma torstaina 18.8.

15.00	Osanottajien esittäytyminen, työtaivoista sopiminen ja saatesanat työskentelylle
15.20	Marko Nousiainen:
Suomalaisen LEADER-toiminnan kolme hallinnallista toimintalogiikkaa + kysymykset ja kommentit esityksen pohjalta
15.50	Heikki Konsala:
Toimintaryhmän roolit ja niiden muutos + kysymykset ja kommentit esityksen pohjalta
16.20	Kommenttipuheenvuoro esitysten pohjalta
16.35	Keskustelu Leader-toiminnan haasteista

Marko Nousiainen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Suomalaisen LEADER-toiminnan kolme hallinnallista toimintalogiikkaa

Esitelmässä esitellään meneillään olevan valtiopöytätyön väitöstutkimuksen alustavia tuloksia. Tutkimuksen kohteena on suomalainen LEADER-menetelmän sovellus, ja sen aineistoksi on kerätty 18 toimintaryhmätoimijan teemahaastattelua eri puolilta Suomea. Tutkimus on laadullinen ja aineiston tulkinnan menetelmänä käytetään diskurssianalyysiä. Se ymmärretään tutkimustavaksi, joka tutkii sitä, miten sosiaalisesti konstruoitu todellisuus on tuotettu ja miten sitä ylläpidetään.

Esitelmässä pohditaan, millaisia kilpailevia toimintalogiikoita tai rationaalisuuksia LEADER-

toiminnalle haastattelupuheessa tuotetaan. Toisin sanoen kysymyksenä on, millaiseksi hallintaregimiksi toimintaryhmätyö ymmärretään ja miten sen ajatellaan vaikuttavan maaseudun kehitykseen? Haastatteluaineistossa esitettiin tälle kolme erilaista selitystä: rahanjako, toimijuuden kehittäminen ja uuden kokeilu. Kaikkia näitä voidaan pitää sisäisesti järkevinä tapoina selittää, mistä toimintaryhmätyössä on kysymys. Samalla voidaan myös pohdita sitä, millaisilla erilaisilla taustatekijöillä maaseudun kehitysongelmat voidaan LEADER-toiminnan piirissä selittää.

Toimintaryhmän roolit ja niiden muutos

Esitys pohjautuu vielä hieman kesken olevaan artikkeliin, jonka on tarkoitus olla osa aluetieteen väitöstutkimusta. Tutkimuksen kohteena ovat toimintaryhmän monet roolit ja niissä tapahtuvat muutokset. Tarkastelu on suunnattu tulevalle EU:n ohjelmakaudelle. Tutkimuksen lähteinä ovat olleet delfoi-kysely ja kirjallinen materiaali. Delfoi-kysely tehtiin kahtena kierroksena. Mukana siinä oli 14 Leader-toimintaa mm. työnsä kautta tuntevaa henkilöä.

Toimintaryhmän rooli rakentuu useasta eri osaroolista, joista osaa on haastavaa sovittaa yhteen muiden osaroolien kanssa. Toki näiden osaroolien keskinäinen painotus eri toimintaryhmien toiminnassa vaihtelee, ja nämä erot kasvavat edelleen, mutta on kuitenkin mahdollista muodostaa yleiskuva näiden osaroolien keskinäisistä painotuksista

toimintaryhmän kokonaisroolissa, niissä painotuksissa tulevalle ohjelmakaudelle tapahtuvista muutoksista ja näiden muutosten syistä.

Artikkelin teoreettisena viitekehyksenä on hallinta. Toimintaryhmä on esimerkki hallinnan käsitteestä useilla eri tavoin. Toimintaryhmä on eräs osa monitasohallintana toteutettavasta EU:n maaseutupolitiikasta. Tämä asia liittyy hallinnan merkityksistä (Hirst) hallinnon uusiin toimintatapoihin. Toimintaryhmä on mm. jäsenistönsä ja kolmikannan mukaan rakentuvan hallituksensa kautta verkosto. Toimintaryhmä on toisaalta myös osa oman alueensa kehittäjien verkostoa. Nämä kaksi viimeksi mainittua ulottuvuutta liittyvät hallinnan merkitykseen yhteiskunnan verkostomaisena rakenteena ja toimintana.

TYÖRYHMÄ 6:

Mikä on kunnan paikka maaseutupolitiikassa?

Koordinaattorit:

Manu Rantanen, kehittämisspäälikkö, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, puh. 044 5255890, manu.rantanen(at)helsinki.fi

Antti Saartenoja, vanhempi tutkija Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, puh 050 347 9845, antti.saartenoja(at)helsinki.fi.

Kunnat ovat muutoksessa, niiden määrä vähenee ja monet kaupungit ovat laajentuneet maaseutukaupungeiksi. Samalla pohditaan sitä, minkälaisia rooleja kunnilla on tulevaisuudessa ja voisivatko nämä roolit vaihdella eri puolilla valtakuntaa. Maaseutupolitiikkaa on perinteisesti linjattu kansallisella ja kansainväliselläkin tasolla, mutta toisaalta sitä on toteutettu paikallisesti.

Löytävätkö kunnat paikkansa tässä kokonaisuudessa muutenkin kuin toimintaryhmien rahoittajina? Tulisiko kuntien ottaa nykyistä johtavampi rooli maaseutupoliittisina toimijoina ja maaseudun innovaatioympäristöjen vuorovaikutteisten kehitysprosessien moottoreina? Minkälaiseen suuntaan kuntien ja toimintaryhmien välistä suhdetta pitäisi kehittää? Yhä useammin kysytään myös sitä, miten kunnat hyödyntävät maaseutua omassa kehittämisessään.

15.45	Maija Halonen:
Maaseutukaupungin paikka maaseutupolitiikassa
16.15	Tauko
16.30	Petri Kahila:
Kuntarakenne muuttuu.
Muuttuuko mikään muu?
Pohjoismaisia heijastuksia suomalaisen kuntakeskusteluun
17.00	Antti Saartenoja ja Manu Rantanen:
Kunta, innovaatiopolitiikka ja maaseutu
17.30	Loppukeskustelu

Ohjelma torstaina 18.8.

15.00	Manu Rantanen ja Antti Saartenoja:
Avauspuheenvuoro
15.15	Torsti Hyyryläinen:
Kuntien ja maaseudun glokaali kohtalonyhteys
– maaseutupolitiikan näkökulma

Perjantaina 19.8.

9.00	Tulosten yhteenveto ja työryhmän esitysten koonti yleiskeskusteluun

Kuntien ja maaseudun glokaali kohtalonyhteys – maaseutupolitiikan näkökulma

Kuntien synty ja kehitys ovat keskeinen osa suomalaisen yhteiskunnan paikallisuuden muotoutumista. Kuntien muutos liittyy niin kansalaisyhteiskunnan kehitykseen ja demokratiaan kuin hyvinvointivaltion kasvuun.

Suurin osa harvaan asutun Suomen kunnista on maaseutukuntia. Maaseudulla ja sen muutoksella on siten ollut suuri merkitys näiden kuntien elinkeinollisen, poliittisen ja kulttuurisen kehityksen kannalta. Kuntapolitiikka on ollut ”maaseudun politiikkaa” ennen maaseutupolitiikkaa. Kuntamuutoksella ja maaseudun muutoksella on historiallinen ja syvä kohtalonyhteys.

Suomalaisen yhteiskunnan paikallisten perusrakenteiden muutos jatkuu 2000-luvulla voimakkaana. Kuntien suuret haasteet ovat kahtalaiset:

väestörakenteen osalta endogeeniset ja kansainvälistyvän kilpailun osalta eksogeeniset. Glokalisääntö, paikallisen ja maailmanlaajuisen yhteenkietoutuminen luo kunnille ja maaseudulle sekä yhteisiä uhkia että mahdollisuuksia. Glokaalit virtaukset muuttavat myös yhteisöjä ja niiden paikka-sidosta.

Kuntainstituutio on valinkauhassa. Tulevaisuudessa kuntien määrä vähenee ja niiden maantieteellinen laajuus kasvaa. Tämä tarkoittaa kuntien ja maaseudun kohtalonyhteyden edelleen voimistumista. Tulevaisuuden kuntapolitiikka on ”suurta maaseutupolitiikkaa” sen konkreettisimmassa merkityksessä. Esityksessä pohditaan, miten maaseutupolitiikka asemoituu tähän merkittävään (yhteis)kunnalliseen muutokseen?

Maija Halonen, Itä-Suomen yliopisto

Maaseutukaupungin paikka maaseutupolitiikassa

Esitelmän tavoitteena on tuoda esille yhden suomalaisen maaseutukaupungin edustajien näkemyksiä kaupungin haja-asutusalueeseen liittyen sekä kaupungin toteuttaman maaseutupolitiikan esteitä, mahdollisuuksia ja jo toteutettuja toimia. Kyseessä on Pohjois-Karjalassa Venäjän rajan tuntumassa sijaitseva Lieksan kaupunki. Käytän kaupungin rinnalla myös nimitystä maaseutukaupunki, koska Lieksa on kaupunki hallinnoltaan ja keskustan rakenteeltaan, mutta kokonaisuutena tarkasteltaessa Lieksa on maaseutua monin tavoin. Lieksa ei ole ollut mukana kuntaliitoksissa, mutta useat kuntaliitoksiin liittyvät ilmiöt ovat olleet havaittavissa kaupungin sisällä. Lieksa sopii tällä tavoin esimerkiksi maaseutukaupungista, jossa väestö tiivistyy keskustaan, minkä seurauksena laajentunutta keskustaa ympäröivä alue harvenee entisestään. Raja tiiviin keskustan ja sitä ympäröivän haja-asutusalueen vä-

lillä on lisäksi Lieksan kaupungissa suurimmaksi osaksi silmiinpistävän jyrkkä.

Esitelmän sisältö pohjautuu haastatteluihin, jotka olen tehnyt työnimellä *Elämäntapojen muutos Itä-suomen reuna-alueella: uusia ja vanhoja asukkaita sekä korvaavia pistäytyjiä* kulkevaa väitöskirjaani varten. Kyseiset haastattelut toimivat väitöskirjani osalta osin informatiivisena tausta-aineistona sekä kohdealueen pysyvien tai osa-aikaisten asukkaiden vertailuryhmänä. Olen nimittänyt vertailuryhmään kuuluvia haastateltavia kaupungin edustajiksi sillä perusteella, että he ovat joko olleet mukana kaupungin poliittisessa päätöksenteossa tai kuuluneet kaupungin henkilöstöön. Haastattelujen lisäksi hyödynnän esitelmässä kaupungin päätöksenteon pöytäkirjoja viimeisen kahden vuoden ajalta sekä havaintoja, joita olen tehnyt kenttätutkimusvaiheessa.

Ensivaikutelman mukaan kaupungilla ei ollut

keskustan ulkopuolelle suuntautuvia kehittämistoimia eikä myöskään mahdollisuuksia tehdä niitä. Kaupungilla ei esimerkiksi ollut haja-asutusalueeseen liittyviä kehittämissuunnitelmia toisin kuin kaupungin keskusta-alueelle. Maaseudun kokonaisvaltaisen kehittämisen olisi voinut olettaa kuuluvaksi vähintäänkin maaseutusihteerin tai maaseutulautakunnan toimialaan, mutta suurimman osan kyseisten toimijoiden työajasta vie edelleen maatalouteen liittyvät tehtävät. Näkyvimpänä maaseutumaisen haja-asutusalueen kehittämisen esteenä pidettiin luonnollisesti resurssien puutetta – varsinkin kuntatalouden niukkuutta, mikä heikenee entisestään valtionosuuksien vähentyessä. Rahallisen niukkuuden lisäksi kaupunki oli törmännyt maaseutualueillaan hajanaisen maanomistuksen myötä maankäytön ongelmiin, mitkä ra-

joittavat alueiden suunnitelmallista fyysistä kehittämistä. Näkyvimmistä esteistä huolimatta kaupungilla on mahdollisuuksia edelleen vaikuttaa maaseutualueidensa kehittämiseen. Osa on jo toteutunut kaupungin omien hankkeiden, kaupungin osittain omistaman kehitysyrityksen tai yhdistysten hankkeiden kautta, joille kaupunki on myöntänyt tukea. Osa hankkeista on koko kaupunkia koskettavia suuria hankkeita, osa taas jonkin kylän kattavia pieniä hankkeita. Hankkeiden lisäksi kaupungin edustajat tekevät muun toimintansa ohessa jatkuvasti päätöksiä tai muutoin toimivat siten, että vaikutukset ulottuvat välisesti myös haja-asutusalueelle. Näin ollen jo kaupungin edustajien asenteet ja käytännöt sekä tietoisuuden lisääminen ovat merkityksellisiä kaupungin maaseutualueiden kehittämisen kannalta.

Ensi vuonna tutkijatapaaminen kansainvälisissä merkeissä Joensuussa:

21st-23rd of May 2012 Joensuu, Finland

The conference will reflect research within and between the following four subthemes:

More information soon at www.mua.fi

1. Cultures and people, places and identities
2. Natural resources and landscape management
3. Rural economy and entrepreneurship
4. Policy and politics of the rural

mua.fi

The conference is organized as Nordic co-operation

